

СТАНОВИЩЕ

по конкурс за заемане на академичната длъжност *доцент*
в направление 2.1. Филология, научна специалност Български език (диалектология),
съгласно обявата в ДВ № 7 от 20 януари 2017 г.
Кандидат: гл. ас. д-р Илияна Гаравалова

Автор на становището: проф. д-р Сия Колковска, Институт за български език

Илияна Гаравалова защитава дисертация за получаване на образователната и научна степен *доктор* в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през 2003 г., като неин научен ръководител е видният български езиковед доц. Георги Герджиков. Тя принадлежи към по-младото поколение изследователи в Института за български език, където работи от 2004 г., като от 2008 г. е главен асистент.

Научното творчество на д-р Гаравалова включва 3 монографии (една в съавторство) и 45 статии (2 в съавторство), разработени през целия период на научноизследователската ѝ дейност. С оглед на законовото изискване публикациите за участие в конкурс за доцент да не повтарят темата на дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен *доктор*, се налага известно редуциране на посочените от кандидатката публикации. Като разработки за участие в настоящия конкурс следва да бъдат взети предвид 2 монографии (едната в съавторство) и 37 статии. Гаравалова е посочила участие в научни форуми с 26 доклада, които следва да бъдат редуцирани до 20 поради това, че 6 от тях са свързани с нейния дисертационен труд. Разработки на д-р Гаравалова са цитирани в 43 публикации.

Като член на Секцията за българска диалектология и лингвистична география Ил. Гаравалова участва активно в разработваните от сътрудниците ѝ проекти. Участник е в многоетапния международен проект *Европейски лингвистичен атлас* (от 2011 г.) и в редица важни национални проекти, след които – многогодишния проект *Изследване на българските диалекти на различни езикови равнища* (където участва в работата по две подтеми), *Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. IV. Морфология* (в периода 2005 г. – 2009 г.) и *Български диалектен речник* (в периода 2004 г. – 2016 г.). Д-р Гаравалова взема участие и в инициативите на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“ (2015 г. – 2016 г.) и „Заедно напред“ (2016 г.), насочени към прилагане на лингвистичното знание в обучението по български език.

Научноизследователската дейност на д-р Гаравалова се допълва и от преподавателската ѝ дейност към Катедрата по български език към Факултета за славянски филологии в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, където е хоноруван преподавател в периода 2000 г. – 2005 г. Тя взема участие и в проведените кандидатстудентски курсове по български език, история и култура сред български общности в селища в Република Косово през 2015 г. и 2016 г.

От краткото представяне на дейността на д-р Гаравалова следва заключението, че тя напълно удовлетворява изискванията за заемане на академичната длъжност *доцент*, определени от Правилника за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език.

Научните разработки на Ил. Гаравалова впечатляват с теоретичната си дълбочина, с богатството от оригинални идеи и с подчертания стремеж на авторката към задълбочено изясняване на причините за наблюдаваните явления. Като ученичка и последователка на Г. Герджиков тя следва и творчески прилага неговата оригинална теория за граматическите опозиции, при което достига до собствени виждания по отношение на редица дискуссионни въпроси, аргументирани убедително.

С приносен характер е монографичният труд на д-р Гаравалова *Членуването на съществителните имена в българските говори*, който впечатлява както с детайлното описание на проявите на категорията неопределеност / определеност в диалектите от цялата българска езикова територия, така и с оригиналните теоретични идеи, до които достига авторката. Проявите на изследваната категория в българските диалекти са анализирани задълбочено и прецизно, предпоставка за което е солидната теоретична основа на изследването, с ясно формулирани позиции на авторката по отношение на организацията и състава на тази категория и на същността на формалния показател за детерминираност.

Детайлно и въз основа на богат диалектен материал е представено разнообразието от членни форманти при различните типове съществителни в българските диалекти (на някои от тези проблеми са посветени и публикации № 17, 18 и 24) и прецизно е очертан ареалът на тяхното разпространение. Основните критерии за описание на членните форманти са свързани с типа на системата на членуване и с вида на членния формант. Отчетени са и редица допълнителни особености, свързани с фонетичните изменения в основата на членуваните имена (например елизията на окончанието на основата в някои диалекти) и с нейния вид (именителна или винителна). В труда се засягат и лексикалносемантични аспекти на членуването в българските диалекти (свързани с ненаблюдавани в книжовния език случаи на членуване на същ. собствени имена и на имена за близко родство), а също и синтактични аспекти на това явление.

Както вече се посочи, високото теоретично равнище на труда се обуславя и от оригиналните виждания на авторката за редица сложни проблеми с първостепенна важност, отнасящи се до категорията определеност и нейните прояви в българските диалекти. Д-р Гаравалова предлага оригинална трактовка за същността и значенията на тройната система на членуване в тях (също и в № 21). Като се основава на теорията за граматичните опозиции, достига до възгледа, че тази система е организирана въз основа на три семантични признака, спрямо които всеки неин член влиза в определени опозиции.

Като прилага схващанията на Г. Герджиков, авторката достига до важната теза, че водещите фактори за промените в парадигмата на членуваните съществителни и за развоя на категорията неопределеност / определеност имат вътрешносистемен характер. В духа на следваните от нея възгледи тя посочва като основен такъв фактор типологичните особености на българския език, свързани със същността на морфологичната му доминанта като флективен език. С влиянието на системни фактори Ил. Гаравалова обяснява редуцирането на по-архаичната тройна система на членуване до дву- и едночленна система. Според нейното виждане този процес е резултат от

действието на принципа на компенсацията и се дължи на отпадането на най-натоварения със семантична информация член на системата. Със системни фактори са обяснени и други явления: изпадането на окончанието на основата в членувани форми в някои диалекти и в разговорната реч (също в публ. № 16), отпадането в някои говори на съгласната -т от членния формант при мъжкородови съществителни в ед. ч. и др.

Наблюденията на д-р Гаравалова върху особеностите на членуването в българските диалекти я водят до аргументиран собствен възглед върху причините за развоя и устойчивостта на категорията определеност в българския език (също и в № 26), обоснован въз основа на възприетото от нея схващане на Г. Герджиков, че основната развойна тенденция при флективния тип езици е към намаляване на средното количество граматична информация, която може да носят граматичните морфеми.

Наблюденията и оригиналните изводи на д-р Гаравалова по отношение на редица важни теоретични проблеми, свързани с категорията неопределеност / определеност и нейните прояви в българските диалекти, са ценен принос към изследването на тази категория в диалектната морфология и в морфологията на съвременния българския език.

Обект на изследователския интерес на д-р Гаравалова са и други морфологични особености на съвременния български език. В своите разработки, посветени на вокатива (№ 13, 33, 41), авторката аргументира своето виждане, че той е отделна категория с немодален характер и смята, че причините за ограничаване на употребата му в съвременния български език не са свързани с външно влияние, а са главно вътрешноезикови (№ 33, 41). В тези и други свои публикации (№ 14) Ил. Гаравалова засяга и въпроса за отношението между вокатива и определеността. Като се ръководи от принципа за компенсацията, тя обяснява невъзможността за съвместна употреба на звателни и определителни форми с различните езикови функции на двете категории.

Много ценни са и разработките на Ил. Гаравалова, в които се разглеждат важни теоретични въпроси, отнасящи се до развойните тенденции в българската именна и глаголна система (№ 36) и до особености на българската темпорална система, интерпретирани от гледна точка на понятието натуралност (свързано тук с по-малкия брой граматични значения, с които се натоварва граматичната морфема) (№ 19).

Голяма група публикации на д-р Гаравалова са посветени на диалектните названия на определени понятия, които авторката анализира многостранно – в семантичен и словообразователен план, с оглед на техния произход и мотивационни признаци. Резултат от участието ѝ в изработването на българската карта *Названия на овчар в Европейския лингвистичен атлас, т. I.9.* са нейните публикации, в които се разглеждат диалектните названия на човек, чиято дейност е свързана с грижи за стадо овце (№ 30, 31). Авторката разглежда обстойно особеностите на тези названия и определя ареала на тяхното разпространение в българското езиково землище. Анализира голяма група названия – лексемата *овчар*, нейни синоними, видови лексеми (като *подойник, сагмалджия*) и сродни названия, а също и техни деривати. В други публикации названията от тази група са разгледани в съпоставителен план с други славянски езици и техни диалекти (№ 25, 28, 42), като са установени редица интересни прояви на междуезикови сходства и различия на българските лексеми с паралелните

названия в други езици. Отбелязани са например различия във вторичните значения на думата *овчар* в български, полски и руски. Много информативни са и разработките, посветени на лексикалните средства за назоваване на действието приставане и на пристаналата девойка в родопския говор (№ 27, 29). Обхванато е цялото богатство от такива названия (като *пристануша, пристанка, грабнуша, приследуша, притерала мома, съгласна мома, кандисала мома, заглавена мома* и др.), а също и разнообразието от мотивационни признаци, въз основа на които те са образувани. Интересна е и статията за семантиката на многозначното прилагателно *грозен* в говора на с. Еркеч, където то има и специфично значение 'за тютюн – некачествен, лютив, серт', като е предложено обяснение на начина на неговото развитие (№ 20).

Богатата проблематика в трудовете на д-р Гаравалова се допълва и от изследването ѝ върху един таен професионален говор – на зидарите от с. Мраченик, Карловско (№ 32), в което е включен и речник на неговата лексика.

По повод на разработките на д-р Гаравалова, в които се засягат проблеми, свързани с лексикалната семантика, бих ѝ препоръчала да прецизира употребата на термините *семантичен нюанс* (използван от нея в смисъл на сема) и *семантична парадигма* в бъдещите си изследвания.

Кандидатката участва като съавтор в ценното монографично изследване *Еркеч – паметта на езика. Традиции и устойчиви тенденции в един архаичен български говор – говора на с. Еркеч (днес Козичино), Поморийско*, което разкрива непосочвани досега лексикални особености на този говор, отличаващ се своята самобитност и архаичност. Трудът включва и речник на лексиката на говора, разработен много професионално. Приносът на д-р Гаравалова към това издание е свързан с участието ѝ в теренното събиране и обработката на диалектния материал и с лексикографската ѝ работа като автор на над 200 речникови статии, включени в речника.

Трябва да се отбележи и друг важен аспект от научната работа на Ил. Гаравалова, свързан с лингвогеографията. Тя е участник в авторитетното издание *Европейски лингвистичен атлас, т. I.9.*, като взема участие в изработването на легендата и коментара както към българската карта *Названия за овчар*, така и към картата *Названия за ръж* в диалектите на европейските езици.

Научните разработки на Ил. Гаравалова я представят като задълбочен и талантлив изследовател и съдържат редица важни наблюдения и оригинални теоретични възгледи, които обуславят приноса ѝ за развитието на българската диалектна морфология и на общата морфология на съвременния български език, а също и по отношение на диалектната лексикология и лексикография. Това ми дава основание с пълна убеденост да препоръчам на членовете на научно жури да гласуват положително за присъждането на академичната длъжност *доцент* на д-р Илияна Гаравалова.

21.04.2017 г.

Изготвил становището:

С. Колковска

проф. д-р С. Колковска